

Catharina J. Garrelds

Dyslexie-uitgave

De dienstbode en de jonker

Deel 1 van de Aukje trilogie

De dienstbode en de jonker

Catharina J. Garrelds

De dienstbode en de jonker

Uitgeverij De Rode Tulp

Dit is een roman. De personages en situaties in deze roman zijn verzonnen en enige gelijkenis met bestaande personen of situaties berust dan ook geheel op toeval.

ISBN 978-94-6260-084-3
NUR 344

© 2018 Uitgeverij De Rode Tulp, Amsterdam
Imprint van Uitgeverij De Graveinse Abeel
www.uitgeverijderodetulp.nl
mail@uitgeverijderodetulp.nl

Omslagontwerp/bewerking: Uitgeverij De Rode Tulp
Omslagfoto: © Depositphotos/Uitgeverij De Graveinse Abeel
Auteur: Catharina J. Garrelds
Dit boek is ook te verkrijgen als groteletterboek.

Het papier van dit boek heeft het FSC-keurmerk: de grondstof is afkomstig van verantwoord beheerde bossen om wereldwijd de bossen te behouden.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, hetzij elektronisch, hetzij mechanisch, door middel van druk, fotokopie, film, geluidsband of op welke andere wijze dan ook en/of opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt op enige ander manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De dialectwoorden in dit verhaal
worden verklaard in de woordenlijst
die achterin dit boek staat.

Hoofdstuk 1

Aukje Baptist stond in de kruidenierswinkel van haar moeke en hielp een klant.

De klant, Gepke Bakker, zei: “Doe nog maar een ons gedroogde pruimen. Mijn man heeft nogal last van zijn darmen en dit zal hem helpen bij zijn stoelgang.”

“Heeft hij weer te veel gezouten zwoerd gegeten?” vroeg Aukje.

Gepke knikte en zei dan: “En ik zei nog zo: blijf nou toch eens van die zwoerd af, Boelo, je weet dat het je slecht bekommt. Maar luistert hij? Denk het maar niet!”

Aukje keek meewardend, en trok dan de lade open van de pruimen en schepte de pruimen in een bruin papieren zakje.

Gepke zei: “En dat terwijl het toch al zo lastig is

om aan zwoerd te komen deze dagen. De crisis duurt en duurt maar en hoewel we het niet slecht hebben, is het zonde om iets te eten wat je slecht bekommt.”

Aukje knikte. Ze vouwde het papieren zakje dicht en legde het op de toonbank, naast de kilo gort en de halve kilo koffie die al op de toonbank lagen voor Gepke. Gepke was de vrouw van de timmerman en maar een paar jaar ouder dan Aukje, die net zestien was. Maar Gepke gedroeg zich vaak veel ouder dan haar leeftijd, vond Aukje. Aukje vond dat zichzelf veel jonger oogde dan Gepke, maar zij was nog niet gehuwd. Misschien werd je wel oud van een huwelijk? Maar nee, dacht Aukje, dat was niet zo, want ze kende genoeg gehuwde vrouwen die niet zo zeurden als Gepke. Maar misschien kwam het wel doordat Gepke...

“Hoor je me?”

De woorden van Gepke deden Aukje uit haar gedachten opschrikken. Dat was het enige nadeel van de kruidenierswinkel: er was altijd wel iemand die je gedachten verstoorde.

“Ja?” vroeg Aukje.

“Ik vroeg nog om een kilo suiker.”

“Natuurlijk.”

Terwijl Aukje de suiker afwoog, zei Gepke: “Ik kreeg van Boelo’s moeke nog wat appels. Het is wel laat in het jaar, maar ze had ze over.” Ze keek even naar buiten, waar een herfstregen omlaag viel. “Nu ga ik er maar jam van maken. Dat zal Boelo beter smaken dan de zwoerd!”

Dat durfde Aukje niet zo te zeggen. Ze wist tenslotte niet of Gepke goed was in het maken van jam, en indien ze dat wel was, dan nog hing het mede van de appels af of het zou smaken. Maar zelfs als ze wel goede jam had, dan nog wist ze niet of Boelo dat liever had dan een stukje zwoerd. Aukje’s moeke, Ina, zei altijd dat Aukje niet zo moest nadenken over de dingen, maar daar kon Aukje niets aan doen; die gedachten kwamen nu eenmaal bij haar op. Zolang ze tenminste niet gestoord werd door klanten.

Aukje legde de suiker naast de andere waren neer en vroeg: “Anders nog?”

“Nee.”

Aukje zei: “Dan is het één gulden en dertig cent alstublieft.”

Gepke haalde haar beurs tevoorschijn vanuit haar rokzak en telde vijf kwartjes en een stuiver uit op de toonbank. “Alsjeblieft.”

“Bedankt,” zei Aukje.

“Nee, jij bedankt,” zei Gepke. Ze borg de boodschappen op in haar tas en zei: “Hopelijk wordt het beter weer in de vrijweek.”

De vrijweek was de eerste week van de maand november. De dienstbetrekkingen van boerenknechten, boerenmeiden en al het andere personeel liep van november tot november en iedereen die dan naar een nieuwe betrekking ging, had een vrije week. Degenen die bij hun werkgever bleven werken, hadden meestal geen vrije week.

In de vrijweek was het altijd een drukte van belang overal. Knechten en meiden zwierven op straat of over de velden of zaten in het café hun zuur verdiende jaarloon op te drinken. De meesten gingen echter naar hun familie om daar te verblijven en vaak om daar ook het loon heen te brengen. Zeker in deze tijden, de crisisjaren, was dat hard nodig.

Aukje knikte.

“Dan ga ik. Ik groet je,” zei Gepke.

Aukje zei: “En ik u.” Ze had eens de vergissing gemaakt om ‘je’ tegen Gepke te zeggen. Die was daarop met haar neus in de lucht vertrokken en

een dag later had Ina gezegd dat Aukje beter ‘u’ en ‘mevrouw’ tegen Gepke kon zeggen. Immers, Gepke was een getrouwde vrouw en dan stond het Aukje niet netjes om iets anders te zeggen.

Aukje had meteen geweten dat Gepke had geklaagd. Misschien niet tegen Ina direct, maar wel zo in het algemeen. En natuurlijk was dat doorgespeeld aan Ina, want iedereen vertelde altijd alles door aan elkaar. Geheimen waren er niet in het dorp Beertswerd.

Sindsdien had Aukje getracht om de kwestie te omzeilen door geen zinnen te gebruiken waarin ze ‘je’ of ‘u’ moest zeggen.

Maar bij het weggaan moest ze natuurlijk wel ‘mevrouw’ zeggen. Daar kwam ze niet onderuit. Gepke deed de deur open van de kruidenierszaak en zei: “Doa, Aukje.”

“Doa, mevrouw,” zei Aukje.

De deur viel achter Gepke dicht en Aukje keek hoe ze zich een weg door de regen haastte.

“Was dat Gepke Bakker?” vroeg Ina, die de winkel inkwam.

“Ja.”

“Wat had ze?”

“Een kilo gort, een halve kilo koffie, een ons

pruimen en een kilo suiker.”

“Heeft Boelo weer last van zijn darmen?”

Aukje knikte.

“En waarvoor was de suiker?”

“Ze had nog appels gekregen van Boelo’s moeke, en daar gaat ze jam van maken.”

“Appelen? Zo laat in het jaar?” Ina liep naar het raam en keek naar buiten. De dorpstraat, die met klinkers was bestraat, toonde plassen. Het dorp lag als een lint aan weerszijden van de doorgaande weg die naar Stad liep. De kruidenierszaak lag bijna aan het einde. Naast de kruidenierszaak was nog de schoenmaker, die achter zijn woning een koe hield en ook zelf groenten verbouwde omdat de mensen liever wachten met het herstellen van de schoenzolen en er vaak opliepen tot ze helemaal versleten waren, en daarna was er alleen de weg, de sloot, de weiden en velden daarachter en daarboven de grote Groningse hemel. En dat helemaal tot aan het volgende dorp, dat kilometers ver weg lag. De andere kant op had je de smid, de brandstofventer die zowel turf als petroleum rondbracht, de bakker, het café, de timmerman, de dokter, de notaris, de schoolmeester, de burgemeester, de kerk met daarnaast de woning van

de dominee, en dan waren er nog de huisjes van de landarbeiders, die veelal aan de noordkant van het dorp woonden. Daar buiten had je dan nog de boerderijen en de keuterboerderijtjes.

Terwijl Ina naar buiten keek, naderde een klant de kruidenierszaak.

Ina deed de deur open voor Aaltje van Wijk.

Aaltje haastte zich naar binnen en schudde zich uit als een hond. “Harregat!” zei ze. “Wat een vies weer opeens.”

“Het is al bijna november,” zei Ina, en sloot de deur.

“Alsof ik het niet weet!” Aaltje veegde over haar voorhoofd, waar een paar haarplukken tegenaan plakten.

“Had je dan geen paraplu bij je?” vroeg Ina.

“Nee, ik dacht dat het wel droog zou blijven.”

Ina zei: “Wacht maar, ik heb wel een droge doek voor je.” Ze liep naar achteren toe, achter de toonbank. Daar was een smal gangetje dat naar de rest van het huis leidde. Eerst had je een klein halletje, dan de woonkamer, daarna de keuken. In het halletje was een trap omhoog die naar de slaapkamers leidde.

Ina was even later terug met een droogdoek die ze aan Aaltje gaf. Die droogde zich zo goed mogelijk

af, maar haar kleding bleef nat. De onderkant van haar rok was nat en het witte schort dat ze over haar rok droeg, was vies aan de onderkant door zand en modder. Over haar dienstbodekleding droeg ze een lange jas, maar ook die was niet waterdicht. Haar dienstbodemuutsje was uit model geraakt en hing nu slap omlaag.

“Bedankt,” zei Aaltje, en gaf Ina de doek.

“Het is goed,” zei Ina. “Nu hopen dat de regen ophoudt, dan kom je tenminste droog over. Had je geen paraplu bij je?”

“Ik ben gewoon weggehold. Nou, ik zal blij zijn als ik er weg ben.”

“Ga je er weg?”

Aaltje ging rechtop staan en zei: “Ik ga trouwen!”

“Het is niet waar!” Ina klapte in haar handen en zei: “Felicities!”

“Dank je.”

“Wie is de gelukkige?”

“Fester de Raad.”

“Kind!” Ina keek bijna verbluft. “Dat kon minder!”

Fester was de herenboer van de Temmenheerd, een grote boerderij die op de ruimte lag, een eindweegs naar het noorden. Diens voorouders hadden het gekocht van de laatste Temmen die geen

erfgenamen had gehad. Fester was nog geen twintig, maar al wees doordat zijn ouders vorige winter beiden waren gestorven aan tuberculose. Hij was het enige kind dat de kinderjaren overleefd had. Zijn twee broertjes hadden de vijf jaren niet gehaald. “Vijftig bunders,” zei Aaltje trots. “En vier arbeiders! En vier paarden! En een koets!” Ze kon bijna niet trotser zijn, en ze had daar ook reden toe, want het kwam niet vaak voor dat een dochter van een dagloner huwde met zo’n goede partij. Aaltje’s moeke was in het kraambed van haar derde kind gestorven; dat was Aaltje’s jongste zus. Haar pa was hertrouwd en Aaltje had nog drie zusters en een broertje erbij gekregen voor ook haar stiefmoeke in het kraambed stierf. Omdat het geen makkelijke tijden waren, hadden alle kinderen, zodra ze konden, mee moeten werken.

Maar door Aaltje’s aanstaande huwelijk zou niet alleen Aaltje het beter krijgen, maar haar familie ook, want er kon altijd wel wat af voor de familie van de vrouw des huizes. Waarschijnlijk zou de hele familie naar de heerd verhuizen want werk was er altijd wel en je kon beter familie op de boerderij hebben werken dan vreemden.

Aaltje’s toekomst was dus een stralende.

“Hoe kom je daar zo aan?” wilde Ina weten.

“Hij kwam op bezoek bij de Beertsemaborg.”

Buiten het dorp liep een zijweg van de doorgaande weg naar de Beertsemaborg. De borg zelf lag verscholen achter een bomenpartij, die overal vanuit het dorp te zien was. Het lag namelijk op een wierd, een heuvel. Sommigen zeiden dat de Beertsemaborg de naam had gegeven aan het dorp, maar anderen hielden vol dat het dorp er al was toen de Beertsemaborg nog niet eens een wierd onder zich had.

Wat de waarheid ook was, feit was dat de Beertsemaborg niet alleen letterlijk het uitzicht domineerde vanuit het dorp, maar ook figuurlijk, want vrijwel iedereen in het dorp leverde wel iets aan de heerd of was er voor inkomsten of werk geheel of gedeeltelijk van afhankelijk. Er waren meer heerden en meer boerderijen op de ruimte, het grote gebied tussen de dorpen en Stad in, maar er was maar één Beertsemaborg.

Aaltje ging verder: “En toen kwam ik net naar buiten, net toen hij aankwam. Hij heeft een fiets, en daar reed hij op. Een fiets! En ik stond vol bewondering te kijken.”

“Naar hem.”

“Nee, naar de fiets.” Aaltje schaterde. “En voor ik het wist had ik eruit geflapt dat ik weleens wilde rijden op een fiets. En toen mocht ik dat van hem. En zo is het gekomen.”

“Het kon zeker minder,” zei Ina. “Ik ben blij voor je. Maar hoelang is het al bekend?”

Aukje wist dat haar moeke het niet kon hebben dat ze het niet eerder had geweten.

“Het is er vandaag door gekomen.”

Ina knikte begrijpend. Hoewel ze het niet leuk vond als ze iets te horen kreeg van anderen wat ze nog niet wist, zoals destijds met dat geklaag van Gepke, vond ze het geweldig als zij iets wist wat anderen nog niet wisten. En dat niemand anders het nog wist, was wel duidelijk.

“Deze week is mijn laatste week,” zei Aaltje. “Dan de vrijweek, dan gaan we alles gereed maken en dan verblijf ik bij mijn pa. En dan gaan we huwen.”

Ina keek haar glimlachend aan. Dan keek ze even om naar Aukje. “Misschien is er in jouw toekomst ook zo’n mooie heerd aanwezig.”

“Een heerd?” vroeg Aukje, alsof ze niet wist wat dat was.

“Wie weet,” zei Aaltje.

Ina vroeg: “Komt jouw dienst vrij?”

“Ja, mijn dienst komt vrij, dus wie weet.”

Aukje reageerde niet. Ze had geen zin om ergens dienstbode te worden. Het beviel haar hier prima.

“Waarvoor kom je?” vroeg Ina aan Aaltje.

“Ze willen vanavond pinda’s serveren, en die waren natuurlijk net op. Wea zei dat ze er gisteren nog waren, maar Wea kijkt altijd met haar neus.”

“Nog een wonder dan dat ze kokkin is,” merkte Aukje op. Toen ze zag hoe Aaltje en Ina haar aankeken, voegde ze eraan toe: “Ik bedoel: als ze met haar neus kijkt, dan kan ze zomaar de halve zoutpot leeg strooien in de soep.”

Ze reageerden echter niet.

“Pinda’s hebben we nog wel,” zei Ina. “Hoeveel is er nodig?”

“Een kilo.”

“Ik zal ze branden voor je. Wil je misschien iets drinken? Een warme kop koffie?”

“Graag!”

“Ik heb ook nog wel een stuk koek. Ga achter maar zitten, in de keuken, daar is het warm bij de kachel.”

Aaltje liep naar de keuken toe. Ze wist de weg want ze was hier veel vaker geweest. En bijna altijd nodigde Ina haar uit om even iets te komen drinken. In de zomer een koel glas appelsap of een glas op ijs

gekoeld bier, en in de winter een kop hete koffie of chocolademelk. Aaltje ging daar altijd gretig op in, en niet omdat ze bij haar werkgever tekort kwam, maar omdat ze wel van een pauze hield.

Wat Aaltje niet wist, was dat Ina alles noteerde en op de rekening vermeldde. Aaltje dacht dat ze het gratis kreeg, maar de Beertsemaborg betaalde overal voor.

Wat dat betreft was Ina heel zakelijk.